

This project is funded by the European Union

ARISE – Акција за намалување на нееднаквостите во образованието

Краток преглед на политиките: Северна Македонија

Според последните податоци, стапката на ризик од сиромаштија во Република Северна Македонија во 2019 година изнесувала 21,6 проценти. Анализите на типовите домаќинства покажуваат дека стапката на ризик од сиромаштија кај домаќинствата од две возрасни лица со три или повеќе малолетни деца била 44,7 проценти, од еден родител со малолетни деца – 42,6 проценти и кај домаќинствата со малолетни деца – 26,2 проценти. Според статусот на најчеста активност, стапката на ризик од сиромаштија кај вработените лица била 8,5 проценти, кај невработените – 41,7 проценти, а кај пензионерите – 7,7 проценти. Стапката на детска сиромаштија изнесувала 27,8 проценти.¹

РИЗИК ЗА СИРОМАШТИЈА СПОРЕД ТИП НА ДОМАЌИНСТВА/2019

Домаќинства на двајца возрасни со три и повеќе издржувани деца **44,7%**

Домаќинства на двајца возрасни со две издржувани деца **19,3%**

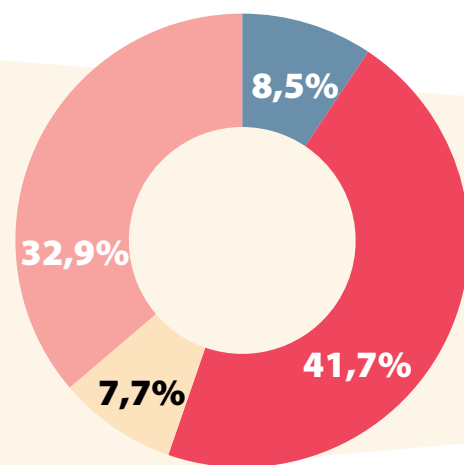
Домаќинства на двајца возрасни со едно издржувано дете **14,6%**

Самохран родител со издржувани деца **42,6%**

Домаќинства со издржувани деца **26,2%**

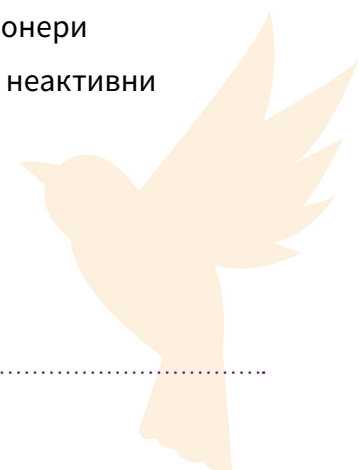
Домаќинства на двајца возрасни помлади од 65 години **18%**

СТАПКАТА НА РИЗИК ОД СИРОМАШТИЈА СПОРЕД НАЈФРЕКВЕНТНИОТ СТАТУС НА ЕКОНОМСКАТА АКТИВНОСТ/2019

- Вработени
- Невработени
- Пензионери
- Други неактивни

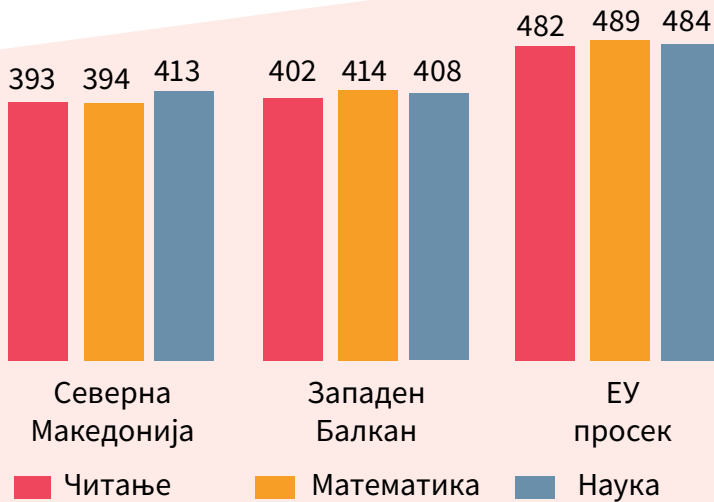
Equity

¹ Државен завод за статистика, http://www.stat.gov.mk/pdf/2020/4.1.20.113_mk.pdf

ПИСА 2018

Во изминатиот период, Република Северна Македонија учествуваше во студијата ПИСА во 2000 (ПИСА 2000 плус), 2015 и 2018 година. Споредбените резултати, иако послаби од меѓународниот просек, покажуваат тренд на подобрување.

Резултатите од ПИСА во 2018 година се најдобри досега, односно значително подобри од резултатите што ги постигна земјата во претходните две оценувања. Република Северна Македонија е рангирана на 2. место од сите земји вклучени во оценувањето во поглед на напредокот постигнат помеѓу две ПИСА-оценувања (2015 год. и 2018 год.), вклучително и на 1. место, односно со најголем напредок од сите земји учеснички во поглед на подобрувањето на резултатите во читање со разбирање, на 3. место во напредокот на резултатите по математика и на 2. место во напредокот во природните науки.²

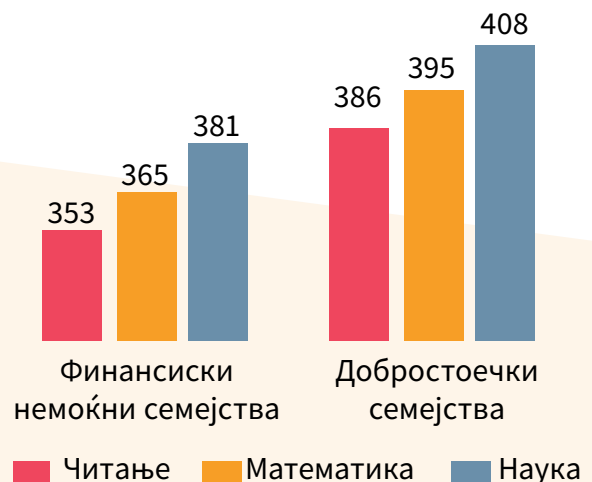
Споредбата на резултатите од 2015 година и од 2018 година покажува дека:

- резултатите од оценувањето на способностите на учениците за читање со разбирање се подобрени за 41 поен, од 352 поени во 2015 година на 393 поени во 2018 година;
- резултатите од оценувањето во природните науки се подобрени за 29 поени, од 384 во 2015 година на 413 поени во 2018 година;
- резултатите од математичкото оценување се подобрени за 23 поени, од 371 во 2015 година на 394 поени во 2018 година.

За жал, сè уште не се направени анализи за да се утврди на што се должи напредокот во остварувањата на учениците.

Во Табелата е претставена разликата во резултатите на ПИСА за финансиски немоќните семејства и за добротоечките семејства во Северна Македонија, со 5 до 10 проценти заостанување на учениците од посиромашните семејства.

ПИСА 2018

Резултатите на учениците во читање на меѓународната просечна скала на економски, социјален и културен статус (ESCS) се меѓу најниските, во споредба со земјите и економиите кои учествуваат во ПИСА. (Резултат 391 ПИСА, место 68/76, 2018).³

² PISA 2018, <https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=MKD&treshold=10&topic=PI>

³ Ibid.

Јавните трошоци за образование и обука во 2019 година биле 3,7 проценти од БДП.⁴

Стапката на деца на возраст 3-6 години кои посетуваат предучилишна установа била 40,2 проценти во 2019 година, што е далеку под посакуваната цел од 95 проценти.⁵

Бруто стапката на опфат во основното образование во 2018 година изнесувала 63,91 проценти, а нето стапката 92,97 проценти.⁶

Иако средното образование е задолжително, бруто стапката на опфат во 2018 година била 41,80 проценти, а нето стапката 69,63 проценти.⁷

Учеството во предучилишното образование е исто така на многу ниско ниво кај малцинските групи. Повеќе од половината македонски деца посетуваат предучилишно образование, во споредба со помалку од едно на пет албански деца. Само 2,6 проценти од 4-годишните ромски деца посетуваат предучилишно образование. Веројатноста да се запишат во предучилишна установа е шест пати поголема за децата од урбаните средини во однос на децата од руралните области.⁸

73 проценти од ромските деца кои посетуваат училиште, никогаш не го довршуваат своето образование. Приближно 3 до 4 деца од едно домаќинство се на возраст за училиште, но трошоците за училиште на толку деца претставуваат финансиски товар.⁹

Во 2019 година, 18,14 проценти од младите не се присутни ниту во образованието, ниту како вработени, ниту пак се на обука.¹⁰

СЕС претставува еден од најсилните фактори кои влијаат негативно не само врз квалитетот на живот на семејствата со низок СЕС, туку и врз образованието на децата и младите на сите нивоа, од предучилишно до високо образование. Негови негативни последици се ниската стапка на учество во образованието, веројатноста за напуштање на образованието, слабиот квалитет во учењето

СТАПКА НА ЗАПИШУВАЊЕ

Предучилишно

40,2
%

Основно

63,91
%

Средно

69,63
%

Високо

33,3
%

и недоволното напредување низ образовниот процес.

Децата со низок СЕС покажуваат тренд на најниско учество во предучилишното образование и најслаби постигнувања во основното образование, што подоцна им создава голем број проблеми на повисоките нивоа, односно во средното и високото образование. Значителни напори за подобрување на ситуацијата вложуваат и голем број меѓународни организации, донатори и невладини/граѓански организации кои работат на еманципирање на децата и младите со низок СЕС и на подобрување на нивниот пристап до квалитетно образование. Сепак, останува впечатокот дека сите овие иницијативи страдаат од некоординираност и парцијалност во непосредната реализација.

⁴ EU Commission Staff Working Document, North Macedonia 2020 Report, Brussels, 6.10.2020

⁵ Ibid.

⁶ Државен завод за статистика на Република Северна Македонија, Основни и средни училишта на почетокот на учебната 2017/2018 година, Број 2.4.18.04/895

⁷ Ibid.

⁸ БИРН, Кевин, Анализа на состојбата на жените и децата во Република Северна Македонија [Електронски извор] : финален извештај / Кевин Бирн, Скопје Канцеларија на УНИЦЕФ, 2020

⁹ 4 Efforts to Alleviate Child Poverty in North Macedonia in <https://borgenproject.org/child-poverty-in-north-macedonia/>

¹⁰ <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.NEET.ZS?locations=MK>

Пример за успешни политики е одлуката на Владата да воведо задолжително средно образование за сите деца. Тоа имаше позитивно влијание врз стапката на прогресија од основно во средно, која се искачи на 95 проценти во 2011 година, како и врз намалувањето на стапката на напуштање на средното образование на 0,75 проценти во 2017 година.¹¹ Ваквиот пад на стапката на предвременно напуштање беше очекуван, имајќи го предвид фактот дека измените и дополнувањата на Законот за средно образование предвидуваат казни за родителите кои не ги испраќаат своите деца во средно образование, но, исто така, и позитивни мерки за поддршка на загрозените групи, како бесплатен превоз, стипендии и бесплатни учебници.

Важечката Национална стратегија за образование предвидува дополнително зголемување на задолжителниот период на образование¹² со тоа што последната година во предучилишното образование (возраст 5-6) станува задолжителна. Оваа реформа треба да помогне за зголемување на опфатот на деца во предучилишното образование, со што им се помага на децата да се здобијат со основните компетенции пред да влезат во основно училиште.

ПРЕПОРАКИ

- Земјата мора да се фокусира на инклузивен економски раст, каде што сите сегменти на општеството ќе имаат правични можности.
- Поинклузивното образование – со еднакви и правични образовни можности за сите – има потенцијал да биде значајна движечка сила на инклузивниот раст.
- Обезбедувањето образовни можности само по себе не е доволно за да се подобри пристапот до образованието и да се олесни напредувањето. За да се запишуваат повеќе деца, потребни се интервенции со кои активно ќе се отстранат многубројните препреки и ризици со кои се соочуваат децата од финансиски немоќните семејства, какви што се детскиот труд, малолетничките бракови, насилството и дискриминацијата.
- Според тоа, кампањскиот пристап во решавањето на непосредните потреби може да помогне да се намалат или ублажат проблемите со кои се соочуваат специфични популациски групи, но не може да произведе долгорочни ефекти или подобрувања. За целосно отстранување на проблемите што децата и младите со низок СЕС ги имаат во образованието, потребно е да се дејствува паралелно во образовната, здравствената и во економската сфера.
- Подобрувањето на финансиската состојба на семејствата, преку советување, обука и вработување, надолполнето со перманентна кампања за развивање на свеста кај возрасните и децата за потребата и значењето на образованието, е неопходен услов за добивање долгорочни резултати.
- Примена на новата стратешка рамка за образование, особено на целите за предучилишното образование.
- Зголемена поддршка за обука на наставниците и за нивниот професионален развој и воведување ефикасен процес на оценување.
- Подобар пристап до квалитетно образование за сите, особено за децата на предучилишна возраст, децата со попреченост во развојот и децата од ромските заедници.

¹¹ Стапката на напуштање ги регистрира учениците кои официјално го напуштиле училиштето, односно ги повлекле своите документи во текот на учебната година..

¹² Стратегија за образование 2018-2025 и План за акција. - Скопје: Министерство за образование и наука на Република Северна Македонија, 2018